

PEDAGOGIKA TARIXIDA CHO'LPONNING HAYOTI VA IJODI

Shomurodova Sevinchoy Sherzod qizi

Andijon davlat chet tillari insituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Cho'lpon jadid adabiyotchisi, ma'rifatparvar, milliy uyg'onish yetakchisi, jaholat qatag'on sifatida talqin etilib, uning ta'limga qaratilgan fikrlari, hayoti va ijodi haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: jadid adabiyot, ma'rifatparvarlik milliy uyg'onish, jaholat qatag'on.

Chindan ham tariximizning qaysi davrini olmaylik yurtimizda ilm-u ma'rifat va yuksak ma'naviyatga intilish hech qachon to'xtamaganini xalqimiz dahosining o'chmas timsoli sifatida eng og'ir va murakkab davrlarda ham yaqqol namoyon bo'lib kelganini ko'rishimiz mumkin.

Cho'lpon 1897-yili Andijonda tug'ilgan. Eski maktabda savod chiqargan. Keyin rus-tuzem maktabida o'qigan. 1914-yili Toshkentga keladi va o'z faoliyatini "Sadoi Turkiston" gazetasi bilan bog'laydi.

Abdulhamid Cho'lpon shoir, yozuvchi, tarjimon dramaturg, tanqidchi va jamoat arbobi. Dastlab madrasada so'ng rus-tuzem maktabida o'qigan. Uning asarlari Orenburg, Urfa, Qozon va Bolcharoyda chiqadigan gazeta va jurnallarda ham bosilib turgan. 1916-1917-yillarda Orenburgda yashaydi va u yerda boshqird hukumati mahkamasida kotib bo'lib ishlaydi. So'ngra Toshkentga qaytadi. 1920-yilgacha TurkROSTA da xizmat qiladi.

1920-yili Bokuda bo'lgan Sharq xalqlari qurultoyida qatnashadi. O'sha yili Fitrat taklifi bilan Buxoroga boradi va o'zbek tilida chiqadigan "Buxoro axbori " gazetasiga rahbarlik qiladi 1924-1926 yillarda Cho'lpon Moskvada yashaydi. U yerda ochilgan O'zbek dramaturgiyasiga rahbarlik qiladi.

30-yillarning boshlarida yana Moskvaga ketadi va SSSR Markaziy Ijroiya KOMITETI da tarjimon bo'lib ishlaydi.

Cho'lponning "O'zbek yosh shoirlari" (1923), "Go'zal yozg'ichlar" (1925), "Adabiyot parchalari" (1926) majmualarida chop etilgan she'rlari, o'z she'rlari asosida nashr qilingan "Uyg'onish" (1922), "Buloqlar" (1923), "Tong sirlari" (1926), "Soz" (1935) kabi to'plamlari yangi o'zbek she'iyati taraqqiyotida muhim o'rin tutadi. Cho'lponning "Yorqinoy" (1920), "Xalil farang" (1921), "Cho'rining isyoni" (1926), "Yana uylanaman" (1926), "Mushtumzo'r" (1928), "O'rtoq Qarshiboev" (1928), "Hujum" (1928) kabi dramalari uning dramaturg sifatida ham samarali ijod qilganligini ko'rsatadi.

Vafotidan so'ng Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Respublikasi Davlat mukofoti (1991) va «Mustaqillik» ordeni (1999) bilan taqdirlandi.

Oybekning maqolasiga javob uchun "Munaqqidning munaqqidi" sarlavhasi ostida Usmonxon chiqdi. Usmonxon maqolasi ustida uzoq to'xtalib o'tirmaymiz. Chunki uning chiqishida faqat shu masala yuzasidan bo'lib, keyin adabiyotda hech narsa yozmadi. Usmonxonning Aynni himoya qilib Oybekka javob berishi zaruriy bir chiqish edi. Lekin shuning bilan birlikda Usmonxon shu maqolasida bizning qatorimizdag'i ko'p kishilar tomonidan tushunilmagan, ularni xatolarga olib boraturg'an bir fikrni o'rtaga tashlab qo'yadi. Men shuni ko'rsatib ketmakchi edim. U yozadi: "Shoir ma'naviyun va shaxsiyatparast (individualist), buning uchun har bir siyosiy va ijodiy hodisaga ko'pchilik tomonidan emas, balki o'z shaxsi tomonidan qaraydi. (Men chizdim – Majidiy.) Shaxsiy tomondan qarag'anda ham aql ko'zi bilan qaramaydi, balki yurak, tuyg'u ko'zi bilan qaraydi". Menimcha, bu yerda Usmonxon ikki jiddiy xatoga yo'l qo'yadi. Birinchisi, Cho'lponning ijodiga, uning ijodidagi fikrlariga Cho'lponning shaxsiy qarashi, deb bahor berish, biz bilamizki, jamiyatda yashagan har bir shaxs, shoirning ijodiy, uning shaxsiy qarashi, jamiyatdagi ma'lum sinf fikri, ideyasi bo'ladi. Unday bo'lmasdan hech bir iloji yo'q. Shuning uchun Cho'lponning qarashi – uning ideyasi mahalliy burjuaziyaning g'oyalari edi. Cho'lpon shaxs, shoir sifatida shu burjuaziyaning g'oyasini ifoda qiladi.

Ikkinchidan xato fikr – yozuvchining jamiyat hodisalariga qaragʻanda oʻz ijodida aql koʻzi bilan qaramay, yurak, tuygʻu bilan qarab ijod qilish toʻgʻrisidagʻi fikr. Yozuvchining ijodi aql, mantiqiy oʻylash, yaʼni, ongli ravishda boʻlgan mahsulot deb qaramasdan faqat his-tuygʻu bilan yaratiladi degan qarashdirkim, bu adabiyotda, umuman ijodda Marks-Leninch qarashning ziddi. Bunday bir qarashni rus adabiyotida bir vaqtda Voronskiy koʻtarib chiqqan edi. Bunday qarash yozuvchining, adabiyotning jamiyatdagi aktiv rolini inkor qilishdir. Bu nazariya adabiyotni siyosatdan, sinfiy maqsaddan tashqari qarash, adabiyotni proletariatning sosializm qurish ishidan chetga tortuvga urunish nazariyasidir. Man bu fikrlar xususida uzoqroq toʻxtadim.

Choʻlponga 1991-yil 25-sentabrda "Yana oldim sozimni " kitobi uchun Alisher Navoiy nomidagi Oʻzbekiston Respublikasi Davlat mukofoti berildi. Uning dastlabki asarlari Sadoi Turkiston Sadoi Fargʻona kabi mahalliy roʻznomalarda, shuningdek, Orenburgda chiqadigan "Shoʻro" nomli oynomada ham nashr etiladi

1914-1917 yillarda Bahor ovullari "Osh", "Vatanimiz Turkistonda temir yoʻllar" hamda Doʻxtir Muhammadiyor asarlarida madaniyat va maʼrifat targʻibotchi sifatida maydonga chiqdi.

Choʻlpon ulgʻayib soʻngra oʻzining yangi ijodiy yoʻli va obrazlar dunyosiga hamda mustaqil maʼnaviy qarashlariga ega boʻlgan ijodkor. Choʻlpon ilmiy-maʼrifiy merosimiz uchun "Kecha va kunduz" ajoyib roman "Yorqinoy" kabi romantik drama qoldirgan boʻlsada, u asosan ruhiyat mutafakkiri orzular kuychisi, erksevar adib sifatida mashhurdir. Xalqimiz maʼnaviy yuksalishda muhim oʻrin tutgan. Uning falsafiy qarashlari asosan poeziyasida, ijodiy uslubidagi romantik tasvir vositalari esa erk, istiqloq, ozodlik kabi ulugʻvor gʻoyalar bilan ijodiy faoliyat yuritgan.

Choʻlpon ijodini gʻoyaviy tafakkurning oʻziga xos gʻoyaviy-maʼnaviy inʼikosi deyish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. -T.: "Ma'naviyat" ,2011 176-bet.
2. Karimov I.A. Barcha reja va dasturlarimiz vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish xalqimiz farovonligini oshirishga xizmat qiladi.--T.: "O'zbekiston" ,2011 48-bet.
3. Karimov. I. A. O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida. -T.: "O'zbekiston" 2012.- 440-bet.
4. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. T.: "O'zbekiston " , 2014. -160 bet.
5. Karimov. I. A. Adabiyotga e'tibor ma'naviyatga kelajakka e'tibor.-T.: "O'zbekiston " , 2009. -40bet.
6. Mirzakarimova M. CLIL TEXNOLOGIYALARI VOSITASIDA O'QUVCHILARNING TADBIRKORLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION METOD VA VOSITALAR //Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi. – 2023. – №. 6. – C. 410-415.
7. Mirzakarimova M. M., Uzoqjonova M. D. Q. O'zbekistonda chiqindilarni qayta ishlash muammolarini o'rganish va bartaraf qilish //Science and Education. – 2023. – T. 4. – №. 11. – C. 78-83.
8. Mirzakarimova M. M., Uzoqjonova M. D. Q. Scientific and pedagogical activity of Imam al-Bukhari //Science and Education. – 2023. – T. 4. – №. 12. – C. 321-324.
9. Mirzakarimova M. M. et al. "Avesto" va pedagogik fikrlar rivoji //Science and Education. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 224-228. Retrieved from <https://www.openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/6696>
10. Mirzakarimova M. M. et al. Pedagogik mahoratning shakllanishi va rivojlanishi //Science and Education. – 2024. – T. 5. – №. 3. – C. 264-269.
11. MADAMINJONOVNA M. M. XORIJIY TILLARNI TADBIRKORLIKKA YO 'NALTIRIB O'QITISHNING DIDAKTIK ASOSLARI //Nova. Pub. – 2022. – C. 1-128.

12. Madaminjonovna M. M. Zamonaviy sharoitlarda umumta'lim fanlarini tadbirkorlikka yo 'naltirib o 'qitish tizimi //Science and Education. – 2020. – T. 1. – №. 4. – C. 216-222.

13. Madaminjonovna M. M. Umumta'lim fanlarini tadbirkorlikka yo 'naltirib o 'qitish tizimi //Science and Education. – 2020. – T. 1. – №. 4. – C. 97-103.

14. Madaminjonovna M. M. K. L. METHODOLOGY OF EDUCATIONAL TEACHING OF GENERAL SCIENCES. Retrieved from <http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/menus/view/202/>.

15. Mirzakarimova M. EFFECTIVENESS OF STUDENTS'ENTREPRENEURIAL SKILLS DEVELOPMENT THROUGH CLIL TECHNOLOGIES //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 8. – С. 92-94.

16. Mirzakarimova M. M. The Necessity to Develop Students' Entrepreneurial Skills in English Classes //Telematique. – 2022. – С. 7128-7131.

17. Мирзакаримова М. М. ESSENTIAL COMPOSITION OF ENTREPRENEURSHIP FUNCTIONAL LITERACY //INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND TECHNICAL JOURNAL “INNOVATION TECHNICAL AND TECHNOLOGY”. – 2020. – Т. 1. – №. 1. – С. 63-65.

18. Madaminjonovna M. M. Innovative Methods and Tools for Developing Students' Entrepreneurial Skills Using CLIL Technologies //International Journal of Human Computing Studies. – 2023. – Т. 5. – №. 3. – С. 15-17.